

ЕНЕРГІЇ ДЕЯКИХ ГАММА-ПЕРЕХОДІВ ІЗ РОЗПАДУ $^{184m.g}\text{Re}$ ТА $^{177m.g}\text{Lu}$

А. П. Лашко, Т. М. Лашко

Інститут ядерних досліджень НАН України, Київ

На магнітному β -спектрометрі типу $\pi\sqrt{2}$ поміряно різниці енергій між парами деяких ліній електронів внутрішньої конверсії з розпаду ^{183}Re , $^{184m.g}\text{Re}$ та $^{177m.g}\text{Lu}$. Спираючись на експериментальні результати та значення енергій ядерно-спектроскопічних нормалей, визначено з високою точністю енергії переходів у ^{184}Re та ^{184}W . Проведено аналіз на сумісність даних по енергіях переходів у ^{177}Lu та ^{177}Hf .

Побудова сітки ядерно-спектроскопічних нормалей

При побудові Міжнародної системи одиниць (SI) постулюють швидкість світла у вакуумі $c = 299\,792\,458\text{ м}\cdot\text{с}^{-1}$ та частоту надтонкого розщеплення в цезії $\nu_{\text{HFS}}(^{137}\text{Cs}) = 9\,192\,631\,770\text{ Гц}$, які використовують потім для визначення одиниці довжини та одиниці часу [1]. Оптичний еталон довжини реалізовано на хвилі стабілізованого $^{129}\text{I}_2(\text{B})$ He-Ne-лазера шляхом порівняння частоти його випромінювання з частотою цезієвого годинника [2]. Сітка нормалей для ядерної спектроскопії побудована на результатах експериментів, які співвідносять довжини хвиль деяких γ -променів з довжиною хвилі оптичного еталона [3 - 5].

Найбільш точно довжини хвиль γ -переходів можна визначити за допомогою двокристалного рентгенівського спектрометра з використанням формули Бреґа. Для простої кубічної кристалічної ґратки, яку мають кремній і германій, вона записується як:

$$\lambda = 2d \sin \theta, \quad (1)$$

де θ - кут між падаючим променем і поверхнею кристала; d - стала ґратки.

Для більш складних випадків, при різних порядках відбивання та для різних кристалічних площин і з урахуванням поправок на заломлення γ -квантів у кристалі, формулу (1) можна замінити на більш удосконалену

$$\lambda = \frac{2d \sin \theta}{n\sqrt{(h^2 + k^2 + l^2)}} \left(1 - \frac{1-\mu}{\sin^2 \theta}\right), \quad (2)$$

де n - порядок відбиття; h, k, l - кристалографічні індекси Міллера для відбиваючих площин; μ - показник заломлення кристала для даної довжини хвилі λ .

У формулі (2) h, k та l - цілі числа, μ близьке до 1, тому для визначення з високою точністю λ потрібно якомога точніше визначити θ та d . Бреґівські кути вимірюють відносно легко, а ось

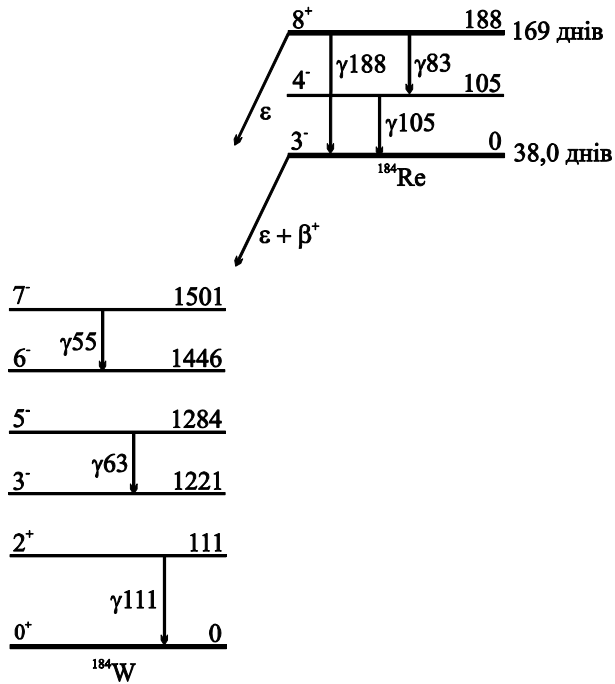
прецизійні вимірювання сталої ґратки дуже складні. Тому для вимірювань довжин хвиль γ -променів використовують лише синтетичні кристали германію та кремнію з високою геометричною досконалістю.

Для того щоб від довжини хвилі перейти до енергій γ -квантів, необхідно скористатися формулою $E = hc/\lambda$. Оскільки енергію прийнято виражати в електрон-вольтах, а не в абсолютних одиницях, то перевідний множник від довжини хвилі $1/\lambda$ до енергії E містить hc/e . А значить, потрібні значення відповідних фундаментальних констант.

Після того як абсолютне значення довжини хвилі γ -лінії з енергією 412 кеВ із розпаду ^{198}Au було визначено з високою точністю, довжини хвиль багатьох γ -переходів стали порівнювати з γ_{412} за допомогою різних кристал-дифракційних спектрометрів. Саме тому цю лінію використовують як опорну для побудови реперної сітки в ядерній спектроскопії. Але значення фундаментальних констант постійно уточнюються, уточнюється також і значення сталої ґратки кремнію, змінюється внаслідок цього і значення енергії γ_{412} ^{198}Au . Це призводить у свою чергу до необхідності внесення поправок і в усю реперну сітку та в енергії γ -променів, визначених відносно спектроскопічних нормалей.

Визначення енергії γ -переходів із розпаду $^{184m.g}\text{Re}$

У роботі [6] на магнітному β -спектрометрі високої роздільної здатності нами було поміряно окремі ділянки спектра електронів внутрішньої конверсії з розпаду ^{183}Re та $^{184m.g}\text{Re}$. При цьому ділянки вибирали таким чином, щоб одна з ліній належала розпаду ^{183}Re , в якому енергії γ -квантів відомі з високою точністю, а друга – розпаду $^{184m.g}\text{Re}$, для якого подібних вимірювань не проводили. Енергії переходів, що належать до розпаду ^{183}Re , було поміряно з високою точністю на кристал-дифракційному спектрометрі в розпаді ^{183}Ta [7]. Фрагменти схем розпаду $^{184m.g}\text{Re}$, ^{183}Re та ^{183}Ta наведено на рис. 1 і 2.

 Рис. 1. Фрагмент схеми розпаду $^{184m,g}\text{Re}$.

Джерела випромінювання $^{183,184m,184g}\text{Re}$ було отримано на циклотроні шляхом опромінення дейтронами з енергією 13,6 МеВ вольфрамової фольги з природним вмістом ізотопів у реакціях (d, n) та (d, 2n). Після опромінення ренієву фракцію виділяли радіохімічним методом і наносили електролізом на платинову основу розмірами $0,4 \times 20 \text{ мм}^2$. Методика вимірювань, апаратура та програми обробки спектрів детально описано в [8].

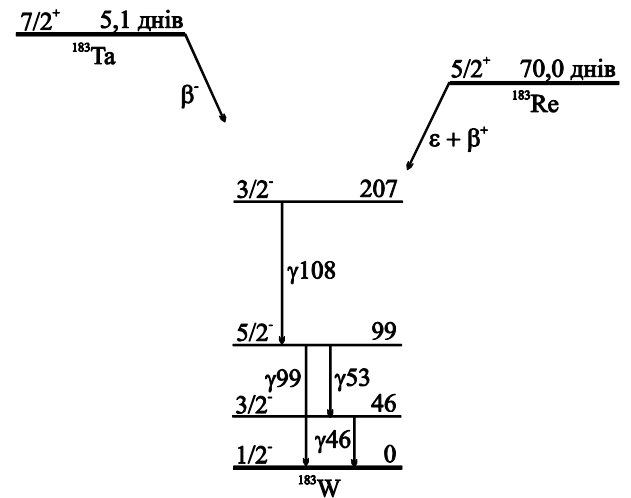
Оскільки енергії зв'язку електронів в атомі відомі з невеликими похибками (0,3 - 0,4 еВ [9, 10]), то з різниці енергій конверсійних ліній можна визначити точне значення різниці енергій відповідних γ -квантів, а потім і їх абсолютне значення.

Енергію γ -квантів визначають із співвідношення

$$E_i - E_j = \varepsilon_i - \varepsilon_j + \Delta_{ij}, \quad (3)$$

де E_i та E_j – енергії досліджуваного та реперного γ -квантів; ε_i та ε_j – їх енергії зв'язку на відповідних оболонках атома при внутрішній конверсії; Δ_{ij} – вимірювана різниця енергій конверсійних ліній.

У 70-х роках минулого століття точність порівняння довжин хвиль за допомогою γ -спектрометрів із вигнутими кристалами досягла рівня 10^{-6} . Але для того щоб визначити з такою ж точністю абсолютні значення довжин хвиль, потрібно було мати нормаль, для якої довжина хвилі відома з кращою точністю і яка була б зручна для порівнянь. Такою нормаллю

 Рис. 2. Фрагмент схеми розпаду ^{183}Re та ^{183}Ta .

була визнана $\gamma 412$ ^{198}Hg . Проте ця γ -лінія мала два недоліки. По-перше, точність, з якою була відома її довжина хвилі та енергія, була нижчою за потрібну. По-друге, у правильності рекомендованого значення були сумніви [3]. Саме тому ряд авторів вирішили прийняти для енергії $\gamma 412$ ^{198}Hg умовне значення без похибки. У майбутньому, коли енергію $\gamma 412$ ^{198}Hg буде поміряно з високою точністю, усі результати можна буде уточнити.

Саме такі «золоті одиниці» й були використані Борхертом у своїй роботі [7], який приймав $E(\gamma 412$ $^{198}\text{Hg}) = (411794 \pm 0) \text{ еВ}$. На сьогодні уточнена енергія цієї лінії становить $E(\gamma 412$ $^{198}\text{Hg}) = (411802,05 \pm 0,17) \text{ еВ}$ [4, 5]. Поправка для абсолютних значень енергій γ -квантів становить 2 ppm (parts per million), тоді як точність визначення відносних довжин хвиль на порядок вище (1 - 3 ppm). Ці перераховані значення енергій γ -квантів із розпаду ^{183}Ta й було використано нами як репери для визначення енергій γ -переходів із розпаду $^{184m,g}\text{Re}$.

Різниці енергій конверсійних ліній Δ_{ij} , енергій реперних γ -квантів E_j та отримані енергії досліджуваних γ -квантів E_i наведено в табл. 1. Як видно з таблиці, енергію γ -переходу 111 кеВ ($2^+ \rightarrow 0^+$ ^{184}W) визначили з вимірювань різниці енергій двох різних пар конверсійних ліній. Результати добре узгоджуються в межах наведених похибок. Це і є прямим підтвердженням того, що систематичні похибки незначні і за нашим оцінками не перевищують 1 еВ.

Із схеми розпаду ^{184m}Re (див. рис. 1) видно, що за даними табл. 1 можна визначити, застосувавши правило Рітца і врахувавши поправки, пов'язані з енергією ядра віддачі, енергію ще одного переходу:

$$E(188) = E(83) + E(105). \quad (4)$$

Таблиця 1. Різниця енергій конверсійних ліній Δ_{ij} , енергії реперних γ -квантів E_j та отримані енергії досліджуваних γ -квантів E_i

Дублет	Різниця енергій конверсійних ліній Δ_{ij} , еВ	Енергія реперного γ -кванта E_j , еВ	Енергія досліджуваного γ -кванта E_i , еВ
L ₁ 55 - M ₁ 46	-(486,2 ± 0,6)	46484,75 ± 0,16	55278,8 ± 0,8
L ₂ 63 - N ₁ 53	143,7 ± 1,3	52596,18 ± 0,12	63688,9 ± 1,4
M ₃ 83 - L ₂ 99	-(6598,4 ± 0,8)	99081,26 ± 0,10	83306,2 ± 0,9
K105 - K99	3506,3 ± 1,3	99081,26 ± 0,10	104739,0 ± 1,4
K111 - K108	3283,7 ± 0,3	107933,07 ± 0,12	111216,8 ± 0,5
L ₂ 111 - L ₁ 108	3839,3 ± 1,0	107933,07 ± 0,12	111216,6 ± 1,1

Примітка. Наведено статистичні похибки вимірювань.

Таблиця 2. Енергії γ -променів із розпаду $^{184m,g}\text{Re}$

Енергія, еВ			
Наші дані	Компіляція [11]	Наші дані	Компіляція [11]
55278,8 ± 0,8	55279 ± 5	83306,2 ± 0,9	83280 ± 40
63688,9 ± 1,4	63697 ± 10	104739,0 ± 1,4	104729 ± 7
111216,8 ± 0,5	111208 ± 4	188045,2 ± 1,7	188010 ± 40

Різниця енергій переходів із розпаду $^{177m,g}\text{Lu}$

Вимоги, що пред'являються до точності визначення енергії спектроскопічних нормалей, постійно змінюються з удосконаленням методів вимірювань. Згідно з останнім оглядом [4, 5] у список рекомендованих енергетичних стандартів для ядерної спектроскопії ввійшли тільки ті γ -лінії, відносна похибка у визначенні енергії яких не перевищує 10 ppm. Така точність досягнута авторами роботи [12]. Енергії γ -променів і збуджених станів ^{177}Lu та ^{177}Hf було поміряно з високою точністю за допомогою напівпровідникового γ -спектрометра. Для вивчення детального ходу калібрувальної кривої на всій ділянці спектра було розроблено оригінальну методику, основу на застосуванні генератора калібрувальних імпульсів, а потім уведено поправки на нелінійність для кожної γ -лінії.

Ізомер ^{177m}Lu ($I^\pi = 23/2^-$, $T_{1/2} = 160$ днів) є перспективним ядром для використання його як калібрувального джерела випромінювання для потреб ядерної спектроскопії. Зручний період напіврозпаду, простота напрацювання ізотопу в (n, γ)-реакції та більше 40 досить інтенсивних γ -ліній у діапазоні енергій від 70 до 470 кеВ роблять його придатним для цих цілей. Але для того щоб рекомендувати ці γ -переходи як енерге-

Енергія рівня 8^+ становить $E(188) = (188045,3 \pm 1,7)$ еВ, а енергія γ -переходу $8^+ \rightarrow 3^-$ у $^{184}\text{Re} - E_\gamma(188) = (188045,2 \pm 1,7)$ еВ.

У табл. 2 наведено визначені нами енергії γ -променів із розпаду $^{184m,g}\text{Re}$ в порівнянні з даними компіляції [11]. Слід відзначити, що наші результати в кілька разів точніші відомих дотепер значень.

тичні реperi для ядерної спектроскопії, необхідні незалежні вимірювання енергій γ -променів іншою групою авторів (і, бажано, іншим методом) для з'ясування величини систематичної похибки вимірювань.

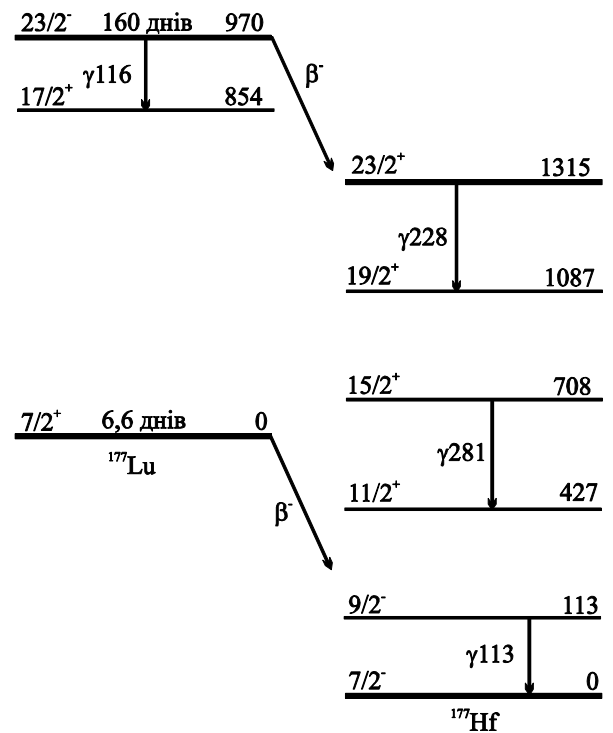

Рис. 3. Фрагмент схеми розпаду $^{177m,g}\text{Lu}$.

Нами розроблено методику [8], що дає змогу визначати енергії переходів з точністю краще ніж 1 еВ шляхом вимірювань різниці енергій конверсійних ліній на магнітному β-спектрометрі типу $\pi\sqrt{2}$. Ми скористалися нею для визначення різниць енергій переходів $\Delta E(\gamma_{116} - \gamma_{113})$ та $\Delta E(\gamma_{281} - \gamma_{228})$. Розміщення переходів у схемі розпаду показано на рис. 3. ^{177m}Lu отримали при опроміненні на реакторі мішеней із збагаченого ^{176}Lu в реакції (n, γ).

$$E_{\gamma}(116) - E_{\gamma}(113) = E(L_3(116)) - E(L_3(113)) + E(L_3(Lu)) - E(L_3(Hf)), \quad (5)$$

$$E_{\gamma}(281) - E_{\gamma}(228) = E(K(281)) - E(L_1(228)) + E(K(Hf)) - E(L_1(Lu)). \quad (6)$$

Таблиця 3. Різниці енергій деяких γ -переходів із розпаду ^{177m}Lu

Дублет	ΔE_{γ} , еВ		Відхилення експериментальних значень, еВ
	Наша робота	Робота [12]	
$\gamma_{116} - \gamma_{113}$	$2925,2 \pm 1,5$	$2918,4 \pm 2,4$	$6,8 \pm 2,8$
$\gamma_{281} - \gamma_{228}$	$53309,8 \pm 5,3$	$53303,5 \pm 1,1$	$6,3 \pm 5,4$

Результати розрахунків представлено в табл. 3. Тут же наведено різниці енергій відповідних переходів із роботи [12], а також величину відхилення експериментальних значень, отриманих нами та авторами [12]. Як видно з табл. 3, результати узгоджуються в межах двох експери-

ментальних похибок. Це свідчить про відсутність суттєвих систематичних похибок у визначенні енергій переходів. Отже, їх можна рекомендувати для використання в якості енергетичних стандартів для ядерної спектроскопії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Каршенбойм С.Г. Фундаментальные физические константы: роль в физике и метрологии и рекомендованные значения // УФН. - 2005. - Т. 175, №3. - С. 271 - 298.
2. Козлов М.Г. Метрология и стандартизация: Учебник. - М., СПб.: Петербургский ин-т печати, 2001. - 372 с.
3. Джелелев Б.С., Шестопалова С.А. Ядерно-спектроскопические нормалы. - М.: Атомиздат, 1980. - 232 с.
4. Helmer R.G., Van der Leun C. Recommended standards for γ -ray energy calibration (1999) // Nucl. Instrum. Meth. Phys. Res. - 1999. - Vol. A422. - P. 525 - 531.
5. Helmer R.G., Van der Leun C. Recommended standards for γ -ray energy calibration (1999) // Nucl. Instrum. Meth. Phys. Res. - 2000. - Vol. A450. - P. 35 - 70.
6. Булгаков В.В., Лашко А.П., Сидоренко Л.П. и др. Прецизионные измерения энергии некоторых переходов в распаде $^{184,184m}\text{Re}$ // Вопросы точности ядерной спектроскопии. - Вильнюс: Ин-т физики АН Лит. ССР, 1988. - С. 15 - 18.
7. Borchert G.L., Scheck W., Schult Q.W.B. Curved crystal spectrometer for precise energy measurement of gamma-rays from 30 to 1500 keV // Nucl. Instrum. and Methods. - 1975. - Vol. 124. - P. 107 - 117.
8. Kupryashkin V.T., Lashko A.P., Lashko T.N. et al. Determination of the energy standards by precision beta-spectroscopy methods // Problems of atomic science and technology. - 2004. - № 5. Series: Nuclear physics investigation (44). - P. 67 - 71.
9. Bearden J.A. X-ray wavelengths // Revs. Mod. Phys. - 1967. - Vol. 39, No. 1. - P. 78 - 124.
10. Bearden J.A., Burr A.F. Reevaluation of X-ray atomic energy levels // Revs. Mod. Phys. - 1967. - Vol. 39, No. 1. - P. 125 - 142.
11. Firestone R.B. Nuclear Data Sheets for A = 184 // Nucl. Data Sheets. - 1989. - Vol. 58. - P. 243 - 349.
12. Matsui S., Inoue H., Yoshizawa Y. Gamma-ray energy measurement for ^{177m}Lu with a precision pulser // Nucl. Instrum. Meth. Phys. Res. - 1989. - Vol. A281. - P. 568 - 576.

ЕНЕРГІЇ НЕКОТОРИХ ГАММА-ПЕРЕХОДІВ ІЗ РАСПАДА $^{184m,g}\text{Re}$ І $^{177m,g}\text{Lu}$

А. П. Лашко, Т. Н. Лашко

На магнітному β-спектрометрі типу $\pi\sqrt{2}$ виміряно різниці енергій між парами деяких ліній електронів внутрішньої конверсії із розпаду ^{183}Re , $^{184m,g}\text{Re}$ і ^{177m}Lu . Опіраючись на експериментальні результати і значення енергій ядерно-спектроскопічних нормалей, визначено з високою точністю енергії переходів в ^{184}Re і ^{184}W . Проведено аналіз на сумісність даних по енергіям переходів в ^{177}Lu і ^{177}Hf .

**ENERGIES OF SEVERAL GAMMA-TRANSITIONS
FROM THE $^{184m,g}\text{Re}$ AND $^{177m,g}\text{Lu}$ DECAY**

A. P. Lashko, T. N. Lashko

The differences energies for some internal-conversion electron line pairs from the $^{184m,g}\text{Re}$ and $^{177m,g}\text{Lu}$ decay were measured by means of $\pi\sqrt{2}$ magnetic β -spectrometer. The energies in ^{184}Re and ^{184}W transitions were determined with high precision on the basis of experimental results and values of the reference γ -ray energies. The data on the energies in ^{177}Lu and ^{177}Hf transitions compatibility analysis was performed.

Надійшла до редакції 28.11.08,
після доопрацювання – 12.03.09.